

OLIV KURS TINGLOVCHILARINI KASBGA YO'NALTIRISHDA SOFT KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH USULLARI

Soxiboyev Zoyirjon Erkinovich

Dotsent, podpolkovnik, O'R HX va MU QQI OKQT va MOM boshlig'i o'rinbosari

Annotatsiya: *Ushbu maqolada oliy harbiy ta'lim bilim yurtlarida kursantlar bilan harbiy-pedagogik ta'lim jarayonini olib borishda "Soft Skills" (yumshoq) ko'nikmalarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari, shuningdek kursantlarda ushbu ko'nikmalarni rivojlantirishning ahamiyatli tomonlari yoritib berilgan.*

Tayanch so'zlar: *psixologik xususiyat, bilim, qobiliyat, ko'nikma, "Soft Skills", ta'lim, tarbiya, jarayon, natija, rivojlanish, psixik holat, analiz, sintez.*

Аннотация: *В данной статье освещены социально-психологические особенности "Soft Skills" в процессе военно-педагогической подготовки курсантов высших военных учебных заведений, а также важные аспекты развития этих навыков у курсантов.*

Ключевые слова: *психологическая характеристика, знание, способность, навык, "Soft Skills", образование, обучение, процесс, результат, развитие, психическое состояние, анализ, синтез.*

Annotation: *In this article, the socio-psychological futures of "Soft Skills" during the military-pedagogical training process with cadets at higher military educational institutions, as well as the important aspects of the development of these skills in cadets, are highlighted.*

Keywords: *psychological characteristic, knowledge, ability, skill, "Soft Skills", education, training, process, result, development, mental state, analysis, synthesis.*

Prezidentimiz, Qurolli Kuchlar Bosh Qo'mondoni Sh.M. Mirziyoyev "Armiyada ofitserlar, serjantlar va oddiy askarlarda yuksak ma'naviy fazilatlar, mustahkam iroda, Vatan taqdiri uchun mas'uliyat hisini kamol toptirish, harbiy jamoalarda sog'lom axloqiy-ruhiy muhitni shakllantirishga qaratilgan tarbiyaviy ishlar tizimini tubdan yaxshilash Qurolli Kuchlarimiz barcha bo'g'inlari komandirlarining alohida muhim vazifasidir" deb ta'kidlaganlaridek, bugun nafaqat jismonan baquvvat, balki ma'nan yetuk harbiy xizmatchilarni boshqarish uchun avvalo ofitser kadrlar yuksak saviyali bo'lishi talab etilmoqda. Yangi davr yoshlarini boshqarish uchun esa birinchi navbatda yumshoq ko'nikmalarni rivojlantirishda kursantning individual-psixologik holati va uning bilimlari asosiy ahamiyat kasb etadi¹⁹⁶.

Dunyoda oliy harbiy ta'lim mazmunini takomillashtirish, bo'lajak yosh ofitserlarni tayyorlashda ularda mavjud bo'lgan "Hard Skills" qattiq ko'nikmalarni, "Soft Skills" yumshoq ko'nikmalari uyg'unlikda rivojlantirish va ularga ijtimoiy-psixologik yordam

¹⁹⁶ Mirziyoyev, Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik har bir rahbar faoliyatining kundalik faoliyati bo'lishi kerak. - T. "O'zbekiston", 2017. - 102 b.

ko'rsatish. Harbiy-pedagogik ta'lim jarayonini integrativ mexanizmlarini takomillashtirishning metodik tizimini ishlab chiqish, vatanparvarlik tarbiyasi asosida kursantlarga yumshoq ko'nikmalarni harbiy kompetentlikdagi ahamiyatini ochib berish, hozirgi rivojlanish davri qurol-yaroq texnikasining eng takomillashgan jabhalariga bu ko'nikmalarni yutuqlarini tatbiq etish, shuningdek, umum-kasbiy, ixtisoslik hamda maxsus-harbiy tayyorgarlik fanlariga bog'lab o'qitish orqali harbiy sohaga keng joriy qilishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Jumladan, harbiy-pedagogik ta'lim jarayonida kursantlarda "Soft Skills" yumshoq ko'nikmalarini rivojlantirish, harbiy-pedagogik ta'lim jarayonida interaktiv dasturiy vositalardan foydalanish yo'llarini ishlab chiqish, o'qitishning integrativ metodik ta'minotini rivojlantirish oliy harbiy ta'lim muassasalarida yumshoq ko'nikmalarni mazmunini takomillashtirish orqali yuqori malakali harbiy mutaxassislarni tayyorlash borasidagi amaliy ishlar harbiy ta'lim sohasining jadal integratsiyalashuvini ta'minlamoqda¹⁹⁷.

Jahonda harbiy ta'lim-tarbiya jarayonini zamon talablari asosida rivojlantirish, jumladan oliy harbiy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan bo'lajak yosh ofitserlarda ularning individual psixologik xususiyatlarini hisobga olib, aynan ta'lim va tarbiya jarayonida kursantlarning harbiy va fuqarolik fanlarni o'zlashtirishi davomida "Soft Skills" yumshoq ko'nikmalarini rivojlantirish, bilim, malaka va ko'nikmalarini kamol toptirish zarurati tan olinmoqda. Qurolli Kuchlarni modernizatsiya qilish jarayonida bo'lajak mutaxassislarning yuksak yetakchilik boshqaruvchanlik darajasini yanada o'stirish, harbiy-kasbiy kompetentligini, axborot-kommunikativ va texnik layoqatini rivojlantirishda shuningdek "Soft Skills" yumshoq ko'nikmalarini rivojlantirish masalasiga Yevropa davlatlari, AQSH va Rossiya kabi rivojlangan xorijiy mamlakatlarda alohida e'tibor qaratilmoqda. Oliy harbiy ta'lim muassasalarida harbiy-pedagogik ta'lim jarayonida kursantlarning harbiy kompetentligini yumshoq ko'nikmalar mazmunidagi, nazariy va amaliy masalalarini yechish, kasbiy, mantiqiy va Fedbeck (teskari aloqa), keng fikrlash qobiliyatlarini o'stirish usullarini ishlab chiqish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Maqolaning dolzarb masalalaridan biri shuki, Respublikamizdagi mavjud oliy harbiy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan harbiy kadrlarni kelajakda yetuk ofitser qilib tayyorlashda, ularning individual-psixologik holatini hisobga olib, harbiy ta'lim va tarbiya berishda "Soft Skills" yumshoq ko'nikmalarini rivojlantirish, bu esa ularda kelajakdagi harbiy faoliyatida ulkan yutuq va marralarga erishishda asosiy omil bo'lishi nazarda tutilgan.

Hozirgi vaqtda Jahon tendentsiyalari bilan bog'liq holda, har qanday kasbiy sohada ham turli o'zgarishlar yuz bermoqda. Oliy harbiy bilim yurtining harbiy pedagoglari tomonidan kursantlarga tez o'zgaruvchan murakkab sharoitlarga moslashishga va professional faoliyatni samarali amalga oshirishga yordam beradigan yaxshi rivojlangan yumshoq ko'nikmalarga ega bo'lishni uchun bir qator say-

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. (23.09.2020) Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 24.09.2020., 03/20/637/1313-son.

harakatlar olib borilmoqda. Asosan, ko'plab tadqiqotlar qattiq qobiliyatlarni yoki kasbiy jihatdan muhim fazilatlarni o'rganishga qaratilgan bo'lsa, yumshoq ko'nikmalar ko'pincha muammoli o'rganish sohasidan tashqarida qoladi. Natijada "yumshoq malaka" tushunchasining psixologik mazmuni fanda yetarlicha ochib berilmagan. Biroq, ko'pchilik hali ham muvaffaqiyat kasbdagi professionallik darajasiga bog'liq deb o'ylaydi. Shu nuqtai nazardan, kursant tomonidan boshqalarni ishontira olmaslik, o'z fikrini ifoda eta olmaslik, o'z fikrlarini boshqalarga oshkora yetkaza olish kabi kasblar aro fazilatlar yo'qligi juda dolzarb ko'rinadi, kursant esa o'z sohasining eng zo'r mutaxassisdir. Ehtimol, boshqalar uni muvaffaqiyatli deb bilishlari mumkin emas. Shunday qilib, harbiy faoliyatda o'zini anglashni xohlaydigan kursantlarda professionallik emas, balki boshqalarga nisbatan ham - yetakchilik qilishda ham, o'zlariga nisbatan ham - o'zini tutish va samaradorligini boshqarishda samarali yetakchi bo'lish qobiliyati yo'q. Yetakchilik masalasini har tomonlama o'rganish shuni ko'rsatadiki, haqiqiy liderlar yuqori darajadagi hissiy intellektga ega.

Davlatimiz mudofaasini himoya qilishga qodir bo'lgan armiyani yetuk ofitser-qo'mondonlarsiz tasavvur qilish qiyin. Kursantlarni har tomonlama yetuk shaxslar qilib tarbiyalashda ularning "Soft" ko'nikmalarini shakllantirishda harbiy psixologiya fanining o'rni beqiyosdir. Harbiy psixologiyaga oid bilimlar va qonuniyatlarni o'zlashtirish ofitserlar faoliyatining muvaffaqiyatini ta'minlovchi mezonlardan biridir.

Oliy harbiy ta'limda soft ko'nikmalarni o'rgatish asrlar davomida muhim ahamiyatga ega edi. Bo'lajak yosh ofitserlar faqatgina jangovar tayyorgarlik bilan emas, balki samarali harbiy jamoa sifatida ishlash, muloqot qilish va qarorlar qabul qilish uchun zarur bo'lgan ijtimoiy va psixologik ko'nikmalarni ham o'zlashtirishlari kerak. Ushbu ko'nikmalarni oliy harbiy ta'limda kiritishning ijtimoiy psixologik jihatlarini chuqur tahlil qilish bilan boshlanadi.

Soft (yumshoq) ko'nikmalar, muloqot, jamoaviy ishlash, muammolarni hal qilish, yetakchilik va stressni boshqarish kabi shaxsiy va ijtimoiy o'zaro ta'sirlarni yaxshilashga yordam beradigan ko'nikmalardir. Harbiy muhitda soft ko'nikmalar jangovar samaradorlikni, jamoaviy ruhiy holatni va umuman harbiy xizmatning muvaffaqiyatini oshiradi.

Harbiy ta'limning ijtimoiy psixologik tomonlari soft ko'nikmalarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Harbiy jamoaviy dinamika: harbiy birliklar jamoaviy dinamikaga asoslangan, shuning uchun muloqot, ishonch va bir-birini qo'llab-quvvatlash kabi soft ko'nikmalar g'alaba qozonish uchun muhimdir.

Yetakchilik va izchillik: yetakchilikni rivojlantirish, qaror qabul qilish, motiv berish va jamoani ilhomlantirish soft ko'nikmalarni talab qiladi.

stressni boshqarish: harbiy muhit stressli bo'lishi mumkin, shuning uchun stressni boshqarish, o'zini nazorat qilish va boshqalarga yordam berish muhim soft ko'nikmalardir.

Soft (yumshoq) ko'nikmalarni rivojlantirish usullari:

amaliy mashg'ulotlar: harbiy-o'yin, modulyatsiya va simulyatsiya vositalaridan foydalangan holda olib boriladigan mashg'ulotlar soft ko'nikmalarni haqiqiy hayot vaziyatlarida amaliy ravishda o'rganish imkonini beradi.

kursant ko'nikmalari: kursantlar nazariy va amaliy mashg'ulotlar davomida soft ko'nikmalarni o'rgatish bo'yicha o'zlarini o'qitish orqali samarali muloqot, yetakchilik va motivatsiya texnikalarini qo'llashi mumkin.

psixologik yordam: psixologik yordam soft ko'nikmalarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Stressni boshqarish, o'zini tutish va jamoada muammolarni hal qilishga yordam beradi.

Kursantning muhim psixologik sifatlari:

1. Ma'lum jamiyat a'zosi:
2. Ma'lum jamoaga mansub:
3. Muayyan bir faoliyat turi bilan shug'ullanadi.
4. Atrof-muhit va voqelikka nisbatan o'z munosabatiga ega.
5. O'ziga xos individual xususiyatlariga ega.
6. O'zini anglab yetganligi.
7. Individuallik.
8. Faollik.
9. Ijtimoiy aloqa tizimiga qo'shilganlik.

Individuallik deganda, insonning (kursant)ning shaxsiy psixologik xususiyatlarining betakror birikmasi tushuniladi. Individuallik tarkibiga xarakter, temperament, psixik jarayonlar, holatlar, hodisalar, hukmron xususiyatlar yig'indisi, iroda, faoliyatlar motivlari, inson maslagi, dunyoqarashi, iqtidori, har xil shakldagi reaksiyalar, qobiliyatlari va shu kabilar kiradi. Psixik xususiyatlarning birikmasini aynan o'xshash tarzda aks ettiruvchi inson mavjud emas. Odam jamiyatda turli guruhlar faoliyatida qatnashar ekan, ko'pincha, ularda har xil vazifalarni (funktsiyalarni) bajaradi, o'zaro hech bir o'xshamagan rollarni ijro etadi¹⁹⁸.

O'zbek harbiy va haqiqiy ofitser shaxsiyatining asosiy xususiyatlari :

- o'z xalqiga sodiqligi;
- vatanga muhabbat va uning oldidagi burchini chuqur his etishi;
- qo'lda qurol bilan Vatan va xalqni himoyasiga hamisha shay turishi;
- yuksak bilim va harbiy ko'nikma malakasining shakllanganligi;
- ma'naviy –ruhiy barkamollik.
- qo'l ostidagi shaxsiy tarkibni har qanday vaziyatda mohirona boshqara oladigan yetuk ofitser.

Ofitserlar(komandir, tarbiyachi) Vatanimizning haqiqiy himoyachilari bilan ishlaydilar. Hozirgi yosh kursantlardan ofitserga xos bo'lgan shiddatkorlik, faollik, harbiy jonbozlik, qahramonlik ko'rsatishga intilish, hamisha yangilikka intilish, orzuga intilish, hamisha yaxshi tomonlarni ko'ra bilish, yaxshi taassurot qoldirish, doimo nohaqlikka qarshi kurashish kabi xususiyatlar talab etiladi. Shunday ekan, kursant

¹⁹⁸ Поваренков Ю. П. Shaxsning kasbiy rivojlanishi psixologiyasi muammolari/ Yu. P. Povarenkov.

o'quv-tarbiya jarayonida qo'l ostidagilarni shaxsiy jihatlarini ham mukammal o'rganishi va shu nuqtai nazardan ularga yondashishi uning faoliyatini yengillashtiradi.

Bo'lajak ofitser shaxsining psixik xususiyatlari:

Bunga harbiy xizmatchining faqat o'ziga-gina xos bo'lgan individual xususiyatlari kiradi. Bularga ularning temperamenti, xarakteri, qobiliyati kiradi.

Ofitserning psixik holatlari: Bularga vaqtinchalik tez o'tadigan harbiyda kechadigan psixik holatlar kiradi. Bunday holatlar ofitserning shaxsiy hayoti, ish jarayonidagi voqea-hodisalar natijasida yuzaga keladi.

Psixik holatlar 2 guruhga ajratiladi:

Yaxshi (o'ziga ishonch, sergak, ko'tarinki, tayyorlik, faol va boshq)

Yomon (o'ziga ishonmaslik, ikkilanish, qahr, nafrat)

Kursant shaxsiyatining psixologik tuzilmasi tarkibi bir-biri bilan uzviy bog'liq, birini ikkinchisidan ajratib bo'lmaydi. Ammo, ularning har biri kursantning individual shaxsiyatidan kelib chiqadi.

Shu ma'noda, bo'ysunuvchilarning ruhiyatini o'rganish va bilish ofitser faoliyati uchun juda muhim hisoblanadi. Chunki har bir harbiy xizmatchining individual psixikasi uning qanday faoliyat ko'rsatishini belgilaydi. Jang sharoitida, harbiy tayyorgarlikda ularning tabiatidan kelib chiqib vazifalar berishga qo'l keladi. Shunga ko'ra ularga vazifalar berilsa, natijasi ancha ijobiy bo'ladi¹⁹⁹.

Demak, shaxsiy tarkib va harbiy jamoalar haqida psixologik bilimlarga ega ofitser bo'ysinuvchilarga siyosiy, jangovar va ruhiy jihatlarini o'rgatishi oson bo'ladi. Bu esa ofitser faoliyatida "Soft" ko'nikmaning rivojlanganlik darajasini anglatadi. Bu ko'nikmalar ofitser faoliyatida muhim rol o'ynaydi. Bunga psixologik yondashish aynan asosiy ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. (23.09.2020) Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 24.09.2020., 03/20/637/1313-son.
2. Mirziyoyev, Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik har bir rahbar faoliyatining kundalik faoliyati bo'lishi kerak. - T. "O'zbekiston", 2017. - 102 b.
3. Поваренков Ю. П. Shaxsning kasbiy rivojlanishi psixologiyasi muammolari/ Yu. P. Povarenkov.
4. Герман Греф Г., Гришаков М., Мацоцкий С. "Soft Skills: гибкость, а не мягкость".[https:// www.newtonew.com.](https://www.newtonew.com.) (2017).
5. Поваренков Ю. П. Shaxsning kasbiy vazifalarini identifikatsiyalash va tasniflashda tizimogenetik yondashuv 2016.

4 Герман Греф Г., Гришаков М., Мацоцкий С. "Soft Skills: гибкость, а не мягкость".[https:// www.newtonew.com.](https://www.newtonew.com.) (2017).